

Realizacja Krajowego Planu Ochrony Błotniaka Łąkowego – etap I

Dominik Krupiński

Abstrakt. W latach 2017-2020 Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian” wdraża projekt pt. “Realizacja Krajowego Planu Ochrony Błotniaka Łąkowego – etap I”, który jest kontynuacją działań rozpoczętych w latach ubiegłych. Najważniejszym zadaniem jest czynna ochrona łągów, która obecnie jest prowadzona w 22 powiatach, na obszarach o największej koncentracji par łągowych. W pierwszym roku realizacji projektu zlokalizowano łącznie 529 par (kat. łągowości C i B), znaleziono 223 gniazda, z czego 153 (68,6%) objęto ochroną. Większość gniazd zlokalizowana była na polach (81%), w tym 57% w uprawach zbóż ozimych. Lokalnie stwierdzono wysoki udział gniazd w uprawach rzepaku (30-60%), gdzie odnotowano bardzo wysokie straty (95,8%). Sukces łągowy badanej populacji był niski – 36%, co przełożyło się na słabą produkcję młodych (n=416) i niskie parametry rozrodu (0,9 juv./parę łągową). W ramach projektu realizowany jest również monitoring gatunku w Ostoi Biebrzańskiej. W latach 2018-2019 na 100 powierzchniach próbnich zostaną wykonane liczenia błotniaka łąkowego w ramach drugiego krajowego censusu gatunku. Od roku 2015 na dorosłe błotniaki łąkowe zakładane są znaczkki skrzydłowe. W roku 2017 odczytano 34 (32%) ptaki oznakowane w latach 2015-2016 (n=106).

Słowa kluczowe: błotniak łąkowy *Circus pygargus*, czynna ochrona łągów, znaczkki skrzydłowe

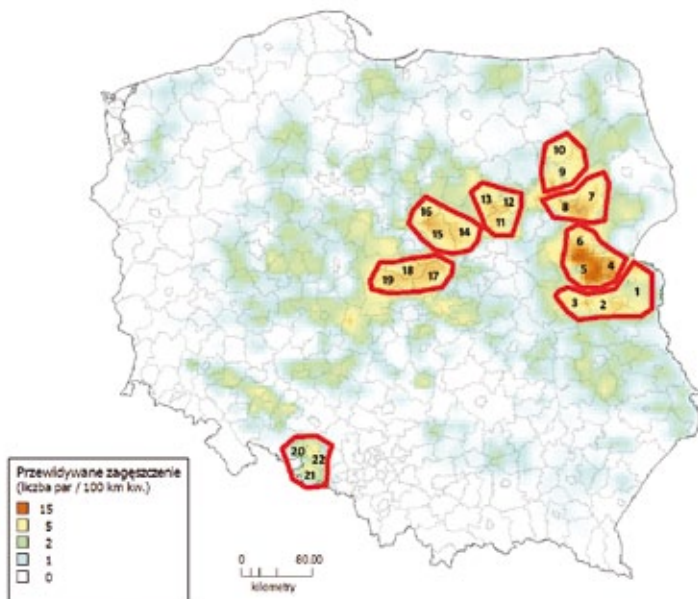
Abstract. Implementation of the National Action Plan for Conservation of Montagu’s harrier – phase I. In 2017-2020, Wildlife Society “Stork” implements the project: “Implementation of the National Action Plan for Conservation of Montagu’s harrier – phase I”, which is a continuation of actions started in earlier years. The most important task is the active protection of broods, which is currently being conducted in 22 counties, in the areas with the highest concentration of breeding pairs. In the first year of the project a total of 529 pairs were located (breeding category B and C), 223 nests were found, of which 153 (68.6%) were protected. Most of the nests was located on the fields (81%), including 57% in crops of winter cereals. The high share of nest in rape crops (30-60%) were locally confirmed, where very high losses (95.8%) were recorded. The breeding success of population studied were low – 36%, what resulted in poor production of young (416). The monitoring of this species is also implements in Biebrza region within the project. In 2018-2019, counting of the Montagu’s harrier on 100 study plots were be conducted within the second national census of the species. Since 2015, the wingtags are fixed on adults Montagu’s harriers. In 2017, 33 (31%) birds colored in 2015-2016 (n=106) were recorded.

Keywords: Montagu’s harrier *Circus pygargus*, active conservation of nests, wingtags

Wstęp

Program ochrony błotniaka łąkowego został zainicjowany przez Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian” w roku 2005 i obecnie jest prowadzony w kilku regionach kraju, głównie w woj. mazowieckim. Intensywność oraz obszar działania zależy w dużej mierze od możliwości finansowych (pozyskanych dotacji celowych) oraz od liczby osób, które w danym roku mogą poświęcić swój czas, a nierzadko także środki. Znacząca część działań jest realizowana dzięki pomocy wolontariuszy. Długoterminowym celem projektu jest rozwój w Polsce – “sieci błotniakowej”, tj. sieci osób, formalnych i nieformalnych grup roboczych, organizacji i instytucji zainteresowanych i zaangażowanych w czynną ochronę i badania błotniaka łąkowego.

W latach 2017-2020 Towarzystwo realizuje projekt POIS.02.04.00-00-0018/16 pt. “Realizacja Krajowego Planu Ochrony Błotniaka Łąkowego – etap I”, który jest kontynuacją i rozwinięciem działań realizowanych w ramach pierwszego projektu współfinansowanego w latach 2013-2015 ze środków POIiŚ UE. Głównym celem projektu jest realizacja Krajowego Planu Ochrony Błotniaka Łąkowego zatwierdzonego 20.08.2015 r. przez Generalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska oraz dalszy rozwój “sieci błotniakowej”. Projekt jest realizowany w 22 powiatach, na obszarach o największej koncentracji par lęgowych błotniaka łąkowego w Polsce (Krupiński i in. 2015) (ryc. 1).

Ryc. 1. Lokalizacja powiatów, w których prowadzona jest czynna ochrona lęgów błotniaka łąkowego (ryc. D. Krupiński)

Fig. 1. Location of the poviats with active protection of nest of the Montagu's harrier

Cele

Główne zadania projektu to: czynna ochrona lęgów błotniaka łąkowego, monitoring populacji w Ostoi Biebrzańskiej, oszacowanie liczebności krajowej populacji (krajowy cenzus gatunku) w latach 2018-2019, badania telemetryczne z wykorzystaniem loggerów GPS-GSM, znakowanie dorosłych ptaków znaczkami skrzydłowymi oraz promocja ochrony błotniaka łąkowego wśród rolników oraz osób zainteresowanych ochroną przyrody.

Metody

Czynna ochrona lęgów błotniaka łąkowego zlokalizowanych na polach, w uprawach zbóż ozimych, rzepaku lub lucerny jest prowadzona od wielu lat w wielu krajach Europy (García i in. 2002, Koks i in. 2002, Mrlík i in. 2002, Illner 2008). Zastosowanie ogrodzeń z siatki eliminuje przypadki zabijania piskląt w czasie żniw (podczas koszenia pisklęta pozostają bezpieczne w gnieździe) oraz ogranicza straty powodowane przez drapieżniki naziemne. Sukces lęgowy w gniazdach objętych czynną ochroną jest wyższy (Krupiński i in. 2012).

W roku 2017 r. w ramach realizacji działań z zakresu czynnej ochrony lęgów błotniaka łąkowego (fot. 1, 2) zlokalizowano łącznie 529 par (kat. C i B), najczęściej w powiatach łowickim (57), siedleckim (47), białskim (42), sokołowskim (39), ciechanowskim (34) i ostrowskim (32). Znaleziono 223 gniazda (najwięcej w powiecie łowickim – 20 i ciechanowskim – 22), z czego 153 (68,6%) wymagało podjęcia zabiegów czynnej ochrony, co wynikało

Fot. 1. Młody błotniak łąkowy niedługo po opuszczeniu gniazda. Pola niedaleko Kutna, sierpień 2017 (fot. T. Przybyliński)

Photo 1. Recently fledged young Montagu's harrier. Fields near Kutno, August 2017

Fot. 2. Młode błotniaki łąkowe na kilka dni przed pierwszymi lotami. Pola niedaleko Kutna, sierpień 2017 (fot. T. Przybyliński)

Photo 2. Young Montagu's harriers a few days before their first flights. Fields near Kutno, August 2017

z dużej liczby lęgów późnych lub powtarzanych. Dla 460 par udało się określić wyniki lęgu. Sukces lęgowy był niski (36%, n=166), ptaki odchowaly tylko 416 młodych. Niskie temperatury dobowe w kwietniu i pierwszej połowie maja opóźniły wegetację zbóż ozimych, przez co znaczna część par przystąpiła do lęgów w uprawach rzepaku (ogółem 20%, n=95). W niektórych powiatach (białski, siedlecki, sokołowski, płoński i kutnowski) w rzepaku gniazdowało od 30 do nawet 60% par. Niestety u większość z nich (95,8%, n=91) odnotowano bardzo wysokie straty. Najprawdopodobniej główną ich przyczyną były opryski prowadzone w maju, w czasie inkubacji jaj. Niepokojenie samic w tym okresie mogło prowadzić do opuszczania gniazd i w konsekwencji wychłodzenia jaj lub też porzucania zniesienia. Część gniazd mogła ulec również zniszczeniu. Wskaźnik produktywności w badanej populacji wyniósł 0,9 młodego na parę oraz 2,5 młodego na parę z sukcesem. Lęgi zlokalizowane były głównie na polach (81%, n=383), w uprawach zbóż ozimych (57%, n=275). Na łąkach i w roślinności ruderalnej (pokrzywy, łopiany) gnieździło się zaledwie 3% par. Dla 62 par (13%) nie udało się określić siedliska gniazdowego.

W ramach monitoringu gatunku w Ostoi Biebrzańskiej, w roku 2017 na całym obszarze ostoi stwierdzono 27 par (kategoria lęgowa C i B). W Dolnym Basenie Biebrzy gniazdowało 7-10 par, w Środkowym Basenie 7 par, a w Górnym Basenie 10 par. Ponadto 1-2 pary stwierdzono za granicą Ostoi, w dolinie Narwi koło Tykocina, a także regularnie obserwowano ptaki w krajobrazie rolniczym na wysokości Dolistowa Nowego i Dolistowa Starego na wschód od granic Ostoi. Spośród 21 znalezionych gniazd lub precyzyjnie zmapowanych miejsc gniazdowych 10 było zlokalizowanych w szuwarze turzycowym (z luźną, niską trzciną), 4 na odłogowanych, wilgotnych łąkach, 3 w szuwarze trzcinowym i 3 w wilgotnych za-

Fot. 3. Samiec błotniaka łąkowego ze znaczkami skrzydłowymi o kodzie OWBB (fot. D. Krupiński)
Photo 3. Male of Montagu's harrier with wingtags (code OWBB)

roślach wierzbowych, a dokładniej w lukach między krzakami wierzb, wypełnionych trzcina, pokrzywą, turzycami. Lęgi znalezione na etapie inkubacji zawierały 3 – 6 jaj, średnio 4,5. Na etapie pisklęcym stwierdzono od 3 do 5 piskląt, średnio 4,0. Dla 19 par określono sukces lęgowy, który był bardzo niski i wynosił zaledwie 15,8%. Tylko 3 pary odchowwały lotne młode, a 16 miało straty. Ich przyczyny były najczęściej nieznanne, w trzech gniazdach stwierdzono drapieżnictwo lisa, a w dwóch kolejnych jenota – identyfikacja dzięki fotopułapkom (Mirski i in. 2017).

W latach 2018-2019 zaplanowano przeprowadzenie liczeń błotniaka łąkowego na 100 reprezentatywnych powierzchniach próbnych (kwadraty 10x10 km) wylosowanych w roku 2013 r. na potrzeby pierwszego krajowego cenzusu błotniaka łąkowego. Ekstrapolacja danych z powierzchni próbnych umożliwi sformułowanie oceny liczebności błotniaka łąkowego dla obszaru całego kraju (Królikowska i in. 2017). Powtórzenie liczeń pozwoli zaktualizować dane uzyskane 5 lat temu.

Kolejnym zadaniem realizowanym w ramach projektu jest znakowanie ptaków dorosłych znaczkami skrzydłowymi. Program jest koordynowany przez Francuzów. W Polsce znakowanie rozpoczęto w roku 2015. Znaczkami skrzydłowymi są widoczne z dużej odległości, dzięki czemu łatwiej je odczytać (nawet u lecącego ptaka) i zidentyfikować obserwowanego osobnika. Kombinacja kolorów na dwóch znaczkach (na każdym są dwa lub jeden kolor) tworzą niepowtarzalny, indywidualny, czteroliterowy kod, który umożliwia identyfikację każdego osobnika (fot. 2).

Kod składa się z 4 liter/symboli pochodzących od francuskich nazw kolorów (oprócz białego). Są to: **W** – biały, **J** (jaune) – żółty, **O** (orange) – pomarańczowy, **F** (fuchsia) – różowy, **R** (rouge) – czerwony, **P** (pistache) – pistacja, **V** (vert) – zielony, **B** (bleu) – niebieski, **M** (marine) – granatowy, **N** (noir) – czarny. Kod odczytywany jest od lewego do prawego skrzydła.

W latach 2015-2017 r. oznakowano 159 osobników, z czego 100 na Południowym Podlasiu (powiat bialski, radzyński, łukowski, siedlecki, łosicki, sokołowski) oraz 51 na Opolszczyźnie (powiat głubczycki, prudnicki i kędzierzyńsko-kozielski). W roku 2016 z 67 oznakowanych w 2015 błotniaków odczytano 13 (19%), a w 2017 aż 34 ptaki z 106 (32%). Dwa odczyty pochodzą z zagranicy, pierwszy z Węgier, gdzie w dniu 10.06.2016 (345 km od miejsca złapania) obserwowano samicę lęgową w roku 2015 na Opolszczyźnie, drugi z Francji, gdzie w dniu 11.05.2017 (1031 km od miejsca złapania) obserwowano samicę lęgową również na Opolszczyźnie w roku 2015. Obserwacje błotniaków łąkowych ze znaczkami skrzydłowymi można zgłaszać poprzez system POLring <http://ring.stornit.gda.pl/>, stronę <http://circus.odns.fr/index.php> (dostępna polska wersja językowa) lub mailowo bezpośrednio do koordynatora programu w Polsce (e-mail: dominik@bocian.org.pl).

Podsumowanie

Rok 2017 okazał się dla błotniaka łąkowego kolejnym słabym sezonem z rzędu. W większości powiatów, na których prowadzono działania ochronne, odnotowano bardzo niski sukces lęgowy oraz słabe parametry rozrodu. W roku 2017 powtórzyła się sytuacja z lat ubiegłych kiedy to niskie temperatury dobowe w kwietniu i pierwszej połowie maja mocno opóźniły wegetację zbóż ozimych i spowodowały, że w wielu miejscach obserwowano formowanie się dużych kolonii lęgowych w uprawach rzepaku, gdzie tylko nielicznym parom udało się zakończyć lęgi sukcesem (Krupiński i in. 2010). Uzyskane dane zdają się również potwierdzać tezę, iż dla tego gatunku, wysokość roślinności w momencie wyboru miejsca gniazdowania jest ważniejsza niż typ roślinności (Vintcheuski 2006, Krupiński i in. 2012).

Znakowanie błotniaka łąkowego znaczkami skrzydłowymi znacząco zwiększyła ilość otrzymywanych wiadomości powrotnych. W latach 1981-2017 oznakowano w sumie 2382 ptaki, z których uzyskano 235 wiadomości powrotnych. 78 wiadomości (33% wszystkich) otrzymano w latach 2015-2017 dzięki odczytom znaczków skrzydłowych. Znakowanie za pomocą znaczków skrzydłowych wydaje się najefektywniejszą metodą znakowania średniej wielkości ptaków drapieżnych.

Literatura

- García, J. T., Arroyo, B. E. 2002. Populations trends and conservation of Montagu's Harrier in Spain. *Ornitologische Anzeiger* 41, 183-190.
- Illner H. 2008. Schutzprogramm für Wiesenweihen und Rohrweihen in Mittelwestfalen. Jahresbericht 2007. Arbeitsgemeinschaft Biologischer Umweltschutz im Kreis Soest e.V. Biologische Station. Bad Sassendorf.

- Koks B. J., Visser E. G. 2002. Montagu's harrier *Circus pygargus* in the Netherlands: does nest protection prevent extinction? *Ornithologischer Anzeiger* 41: 159–67.
- Królikowska N., Krupiński D., Kuczyński L. 2017. Combining data from multiple sources to design a raptor census – the first national survey of the Montagu's Harrier *Circus pygargus* in Poland. *Bird Conservation International*, in press, [<https://doi.org/10.1017/S0959270917000235>]
- Krupiński D., Lewtak J., Rzępała M., Szulak K. 2012. Breeding biology of the Montagu's Harrier (*Circus pygargus*) in east-central Poland and implications for its conservation, *Zoology and Ecology*, 22:2, 86-92.
- Krupiński, D., Lewtak, J., Kuczyński L. 2015. Krajowy Plan Ochrony Błotniaka Łąkowego. Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”, Warszawa.
- Mirski P., Szczęch R., Tumił T., Zygmunt M. 2017. Monitoring oraz badania telemetryczne błotniaka łąkowego w Ostoi Biebrzańskiej. Raport z realizacji zadania w roku 2017. BirdMan Michał Zygmunt, Białystok – Olsztyn.
- Mrlík V., Hruška S., Poprach K., Suchý O., Veselý J., Zavalský O. 2002. Breeding distribution, population size, dynamics, ecology and protection of Montagu's Harrier *Circus pygargus* in Czech Republic. *Ornithologische Anzeiger* 41: 175-182.
- Vintchevski, D.E. 2006. Breeding of Montagu's harrier (*Circus pygargus*) in Hrodna region (Western Belarus) during ten years (1993–2002). *Population Ecology of Animals* [in Russian]. Proceedings of International conference in memory of I.A. Shylov: 462-464. Tomsk (Russia).

Dominik Krupiński
Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”
dominik@bocian.org.pl